

Izvorni znanstveni rad.
Prihvaćen: 30. lipnja 2021.

VIDEOLEKCIJE U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA – NJIHOVA SVRHA I OBLIKOVANJE

dr. sc. Marijana Češi
Agencija za odgoj i obrazovanje
Zagreb

Sažetak: Kreiranje videolekcije, jednoga od novijih digitalnih nastavnih sredstava, izazovan je i složen proces. Osim temeljnih generičkih i stručnih nastavničkih kompetencija, od učitelja/nastavnika zahtijeva i visoku razinu digitalne i medijske pismenosti. Pri izradi videolekcije valja misliti o nizu metodičkih čimbenika koji su zadani tim medijem da bi se omogućila interakcija između učenika i sadržaja učenja. Najvažnije su aktivnosti učenja koje se trebaju dinamično izmjenjivati te svojom različitosti i dinamičnom izmjenom održavati motivaciju te koncentraciju i pažnju korisnika (učenika). U ovome se radu opimjeruju postupci i etape u izradi videolekcija te se opisuje svrha i namjena njezinih pojedinih sastavnica.

Cljučne riječi: videolekcija, aktivnosti učenja, nastava hrvatskoga jezika, etape izrade videolekcije

0. UVOD

Videolekcija je jedan od oblika nastave u *online* okruženju. Prakticiranje učenja i poučavanja videolekcijama svrhovito je kad nastava ne može biti organizirana u „prirodnoj” i uobičajenoj didaktičkoj sredini – uživo u učionici. Prednost je „virtualne nastavne jedinice” – videolekcije to što je ona uvijek i svakome, tko ima računalo i pristup mreži, dostupna kad želi učiti. Učenicima i učiteljima/nastavnicima od velike je koristi bila za vrijeme organizirane nastave na daljinu kad su uvedene epi-

demiološke mjere. No, izostanak *žive riječi* učitelja/nastavnika i njihove interakcije s učenicima u stvarnom vremenu koje omogućava pravovremenu višesmjernu povratnu informaciju, najveća je nedostatnost toga nastavnog sredstva. Budući da učenici sami i samostalno sudjeluju u aktivnostima učenja, pri izradi videolekcije itekako je važno promišljati o svakom njezinu elementu na metodičkoj, stručnoj i tehničkoj razini.

Da bi učenik mogao motivirano pratiti videolekcijom predviđene aktivnosti učenja te uz pomoć svih njezinih sastavnica biti potaknut na učenje, odgojno-obrazovni sadržaj i ishodi učenja i poučavanja trebaju biti metodički organizirani tako da motivacija, pažnja i koncentracija učenika budu na što višoj razini za vrijeme trajanja videolekcije. Kao i na svakom nastavnom satu, da bi se dogodilo učenje, izmjena aktivnosti učenja treba biti dinamična i raznovrsna. Sadržaj poučavanja videolekcije treba biti jasno i precizno strukturiran, a upute i vizualizacije koje potiču na aktivno sudjelovanje učenika zorno predočene i primjerene učenicima s obzirom na njihovu dob, opće znanje o svijetu, prije stečeno znanje i odgojno-obrazovne ishode kurikula predmeta.

1. NAMJENA I SVRHA VIDEOLEKCIJE

Videolekcija je ponajprije namijenjena učenicima. Budući da su javno objavljene i dostupne na različitim mrežnim stranicama, svakako su najuspjelije one koje učenici sami izaberu i izabiru, a to se vrlo lako može pratiti prema broju njihovih pregleda što je dosadašnja praksa i pokazala. U nastavnoj su se praksi videolekcije u Hrvatskoj počele pojavljivati tijekom prvog vala nastave na daljinu 2020. godine u organizaciji Ministarstva znanosti i obrazovanja. Njihova je svrha bila omogućiti

Kome su namijenjene videolekcije i koja im je svrha?

- ✓ Učenicima koji ne mogu sudjelovati u nastavi uživo da bi mogli slijediti tijek učenja i poučavanja razreda koji pohađaju.
- ✓ Svim učenicima za dodatni uvid u sadržaje i ishode učenja i poučavanja te usustavljanje, ponavljanje i vježbanje odgojno-obrazovnih ishoda i sadržaja učenja.
- ✓ Učiteljima/nastavnicima.

slijed i kontinuitet poučavanja i učenja sadržaja planiranih za jednu školsku godinu i ostvariti kakvu-takvu interakciju između sadržaja učenja i učenika. Izgovorena, napisana riječ, zvučni zapisi i vizualizacije, zamijenile su govor učitelja. Koliko učinkovito? Valja istražiti. Svatko uči na svoj način. Različiti smo.

Aktivnosti osmišljene videolekcijama učenicima mogu poslužiti za usvajanje i ovladavanje novim znanjima i vještinama, ali i za ponavljanje, usustavljanje i uvježbavanje sadržaja da bi se ostvarili ishodi učenja.

Osim učenicima, videolekcije su od koristi i učiteljima/nastavnicima jer im omogućuju uvid i izmjenu iskustva poučavanja i učenja, posebice učiteljima/nastavnicima koji su na početku svoga profesionalnoga razvoja. Primjeri uputa, pitanja, oblik aktivnosti i raspored sadržaja učenja u jednom ograničenom vremenskom okviru i formatu kao što je videolekcija sa svim svojim prednostima i ograničenjima, može mladim učiteljima biti primjer na koji način se sadržaji učenja mogu planirati, organizirati i realizirati u živom didaktičkom okružju.

2. OBLIKOVANJE VIDEOLEKCIJE

Što je važno za metodičko oblikovanje videolekcija?

- ✓ kvalitetan metodički instrumentarij
- ✓ znanstvena utemeljenost sadržaja videolekcije
- ✓ grafičko strukturiranje pojedinih elemenata na slajdovima, vizualnim, auditivnim i vizualno-auditivnim
- ✓ kombiniranje tekstnih, vizualnih i zvučnih sredstava za učenje
- ✓ trajanje videolekcija.

Osmišljavanje i oblikovanje videolekcija proces je koji zahtijeva metodičko, stručno i tehnološko umijeće.

Što je važno za metodičko oblikovanje videolekcija?

Važno je ostvarivanje najviše moguće razine interakcije između autora videolekcije i učenika, a ona se ostvaruje:

- kvalitetnim metodičkim instrumentarijem
- znanstvenom utemeljenošću sadržaja videolekcije

- grafičkim strukturiranjem pojedinih elemenata na slajdovima, vizualnim, auditivnim i vizualno-auditivnim
- kombiniranjem tekstnih, vizualnih i zvučnih sredstava za učenje i pažljivim planiranjem njihova trajanja
- trajanjem videolekcija.

3. O ČEMU VALJA PROMIŠLJATI PRI OBLIKOVANJU METODIČKOG INSTRUMENTARIJA U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA?

Metodički instrumentarij mora biti oblikovan na takav način da se njime ostvaruje interakcija i komunikacija s učenicima.¹ Za učitelje/nastavnike koji su na početku svoga profesionalnoga razvoja i one koji nemaju iskustva stvaranja videolekcija, dobro je, barem na početku stvaranja videolekcija, slijediti temeljna načela² nastave hrvatskoga jezika, ponajprije načela opće naobrazbe i stručne usmjerenosti, znanstvenosti, postupnosti, primjerenosti, zornosti, zanimljivosti i, naravno, teksta. Pri kreiranju svih sadržaja i elemenata videolekcije, osim informacija o njezinu sadržaju i očekivanja od učenika na početku videolekcije te aktivnosti i zadataka za učenje, valja planirati slajdove na kojima će učenicima biti ponuđena povratna informacija o realizaciji aktivnosti i zadataka. To je važno radi samorefleksije i samovrednovanja aktivnosti, posebice ako su unutar videolekcije zadaci zatvorenog tipa kojima je svrha od uvježbavanja do ovladavanja jezičnim pojavama. Primjerice, ako je učenicima zadana aktivnost usmjerenog čitanja s ciljem otkrivanja, istraživanja i zaključivanja kojim su glagolskim oblicima za izricanje vremena u tekstu iskazane radnje, stanja i zbivanja, na jednom od sljedećih slajdova valja ponuditi točne odgovore da bi učenik mogao sam provjeriti je li dobro ostvario aktivnost. Naime, hoće li povratna informa-

¹ Opis i tumačenja postupka nastanka videolekcija oprimirana su videolekcijama za učenike osnovnih i srednjih škola pod nazivom *i-nastava* na stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja. Npr. <https://i-nastava.gov.hr/videolekcije-11/osnovna-skola-predmetna-nastava-5-8-razred-2020-2021/8-razred-os/hrvatski-jezik-za-8-razred-os/156> i <https://i-nastava.gov.hr/videolekcije-11/srednja-skola-gimnazijski-program-1-4-razred-2020-2021/1-razred-ss/hrvatski-jezik-za-1-razred-ss/234>.

² Težak, S. (1996) *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1* (str. 93–110). Zagreb. Školska knjiga.

cija o mogućoj i očekivanoj realizaciji aktivnosti biti odmah nakon slajda na kojemu je bila zadana aktivnost ili zadatak, ovisi o cjelokupnom konceptu i strukturi videolekcije. No, povratna informacija nikako ne smije izostati, jedino ako je riječ o izbornim zadacima za samostalni rad učenika na kraju videolekcije ili ako je riječ o različitim točnim mogućim vidovima realizacije aktivnosti i zadatka (istraživački, projektni, stvaralački zadaci). Zadaci za samostalni rad učenika moraju biti različiti i omogućivati izbornost učenicima, ponajprije zbog toga što na taj način omogućujemo učeniku da sam procijeni što mu najviše odgovara za učenje i utvrđivanje znanja ili vještina s obzirom na njegove afinitete, stil učenja, interese i vrijeme.

Kurikulska paradigma utemeljena je na konstruktivističkim i funkcionalnim teorijama učenja. U prirodnoj didaktičkoj sredini učitelju/nastavniku uvelike je olakšana primjena svih pristupa i sustava utemeljenih na suvremenim teorijama učenja. Nastava hrvatskoga jezika treba biti osmišljavana, organizirana, vođena i realizirana prema načelima komunikacijskoga, funkcionalnoga, istraživačkoga, iskustvenoga, problemskoga i refleksivnoga pristupa. Kreiranjem aktivnosti učenja na temelju navedenih pristupa omogućujemo učenicima ovladavanje temeljnim znanjima i vještinama koja su primjenjiva u životnome i profesionalnome kontekstu življenja. Samo se kratko prisjetimo koja su to obilježja pojedinih navedenih sustava prema kojima trebaju biti oblikovane virtualne nastavne jedinice (videolekcije) da bi slijedile svrhu učinkovitoga učenja i poučavanja:

- komunikacijski pristup – podrazumijeva poučavanje jezika u njegovoj sveukupnosti, istraživanje jezičnih pojava svakodnevnih komunikacijskih situacija, primjene jezičnih znanja i znanja o jeziku na tekstovima različitih vrsta i sadržaja³
- funkcionalni pristup – podrazumijeva usvajanje i ovladavanje jezičnim pojavama i jezičnim djelatnostima primjereno kognitivnom

³ Poučavanje na razini riječi i izdvojenim paradigmama ne omogućuje ovladavanje jezično-komunikacijskom kompetencijom; što je didaktička situacija učenja bliža životnim situacijama, učenje je svrhovitije.

i komunikacijskim potrebama učenika s obzirom na učenikovo emocionalno i sociokulturno iskustvo te dob

- istraživački pristup – podrazumijeva aktivnosti za učenike u kojima učenik na temelju svoga jezičnoga znanja, prije stečenoga lingvističkoga znanja i znanja o jeziku, istražuje, otkriva i zaključuje o novim jezičnim pojavama i primjenjuje ih u komunikacijskim situacijama (jezičnoj recepciji, produkciji i međudjelovanju)
- problemski pristup – podrazumijeva rješavanje problemskih jezičnih zadataka prema načelima problemsko-stvaralačkoga sustava
- reflektivni pristup – podrazumijeva aktivnosti učenja koje učenicima omogućuju dubinsko razumijevanje (rekonstrukciju kognitivnih struktura) jezičnih pojava, pravila, povezivanje prije naučenog s novim te primjenu u novim situacijama; kojemu je bit otkrivanje vrijednosti procesa učenja na kojemu je naglasak, a ne samo rezultatu učenja.

Da bi se donekle slijedila načela nastave hrvatskoga jezika i pristupi učenju i poučavanju utemeljeni na suvremenim teorijama učenja, važne su sljedeće sastavnice metodičkoga instrumentarija videolekcija:

- jasno i precizno iskazana očekivanja od učenika za konkretnu videolekciju (na jednom od prvih slajdova, a prema potrebi i na samome slajdu uz aktivnost učenja)
- upućivačka rečenica aktivnosti učenja u naslovnom okviru slajda
- elementi za ostvarivanje aktivnosti učenja:
 - **tekst** (lingvometodički predložak)
 - književni ili neknjiževni tekst
 - zadatak
 - modeli teksta ili smjernice aktivnosti učenja (npr. za oblikovanje vezanoga teksta)
 - **vizualizacije i audioizvori**
 - grafički organizatori
 - ilustracije
 - fotografije
 - videozapisi

- audiovideozapisi
 - audiozapisi
 - poveznice na dodatna digitalizirana sredstva za rad
- **sažetak sadržaja videolekcije**
 - **instrumenti za vrednovanje i samovrednovanje**
 - **izborni zadaci za samostalni rad učenika**
 - **reference** kojima se autor videolekcije koristio za njezinu izradu.

O očekivanjima za učenike za praćenje videolekcije

Nakon naslovnog slajda koji svojim sadržajem treba biti poticajan za učenika, ali i informativan s obzirom na sadržaj videolekcije, slijedi slajd *Očekivanja*.⁴ Iskazi na tome slajdu namijenjeni su učenicima, stoga trebaju biti što jasnije i preciznije formulirani primjereno dobi, znanjima i potrebama učenika. Njima se učenicama daje na znanje što je sadržaj učenja, kojim će aktivnostima istraživati, otkrivati novo, ali i povezivati ono što već znaju. Ukratko, što će i kako će učiti, što se od njega očekuje, kojim će aktivnostima učenja biti izložen prateći baš tu videolekciju, koja će znanja i vještine moći usvajati, a i ovladati.⁵ Očekivanja svoj temelj imaju u odgojno-obrazovnim ishodima i sadržajima. Primjerice, u tablici su izdvojeni ishodi iz kurikula⁶ hrvatskoga jezika koji su važni za stjecanje vještine stvaralačkoga prepričavanja i neka od mogućih očekivanja aktivnosti učenja koja iz njih proizlaze.

⁴ Pojam *očekivanja* u početnoj etapi videolekcije u skladu je s učiteljevom/nastavnikovom životom riječi koju učitelj/nastavnik u uobičajenoj didaktičkoj situaciji (nastavi uživo) izgovara svojim učenicima da bi ih informirao o čemu će biti riječi tijekom nastavnog sata, što se od učenika očekuje i koju će oni imati osobnu korist od nastavnoga sata. Na slajdu *Očekivanja* informacije su namijenjene učenicima, ali i učiteljima/nastavnicima da bi na temelju njih mogli odabrati i ponuditi učenicima videolekciju za samostalno učenje.

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=haT4xjpkG6I> videolekcija za prvi razred gimnazije autorica Magdalene Mrčela i Eme Bodrožić-Selak, *Vijest*.

⁶ Kurikulumom za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (NN, 10/2019).

Tablica 1: primjer ishoda i očekivanja aktivnosti učenja u videolekciji

odgojno-obrazovni ishodi	očekivanja aktivnosti učenja
OŠ HJ A.5.2. Učenik sluša tekst, izdvaja ključne riječi i objašnjava značenje teksta.	<ul style="list-style-type: none"> • pažljivo sluša tekst (*navesti naslov teksta) • istražuje i otkriva značenja teksta uz pomoć uputa, pitanja
OŠ HJ A.5.3. Učenik čita tekst, izdvaja ključne riječi i objašnjava	<ul style="list-style-type: none"> • odgovara na pitanja • dopunjava rečenice • čita i izdvaja pojedinosti uz pomoć uputa i pitanja
OŠ HJ A.5.4. Učenik piše tekstove trodijelne strukture u skladu s temom.	<ul style="list-style-type: none"> • uspoređuje dva teksta iste teme • izdvaja pojedinosti u tekstu i zaključuje o obilježjima teksta • istražuje i otkriva načine stvaralačkog prepričavanja • stvaralački prepričava tekst usmeno/pisano

4. O TEKSTU U VIDEOLEKCIJI

Sve što znamo iz primarne metodičke literature o načelu teksta u nastavi hrvatskoga jezika uživo, vrijedi i za tekst u videolekcijama. Tekst je temelj u predmetu Hrvatski jezik,⁷ iz teksta učimo, uz pomoć njega poučavamo, vježbamo, ponavljamo i provjeravamo. *Tekstom sve započinjemo i tekstu se i na kraju poučavanja vraćamo.* Svrha i ciljevi nastave hrvatskoga jezika temelje se na tekstu. Tekst je umjetnost, ishodište i izvor znanja,⁸ ali i opažljiv, mjerljiv i konkretan pokazatelj ovladanosti jezično-komunikacijskom kompetencijom te svim sadržajima područja hrvatskoga jezika: Hrvatski jezik i komunikacija, Književnost i stvaralaštvo i Kultura i mediji.

Sve aktivnosti za učenike, smjernice za rad i zadaci trebaju biti utemeljeni na tekstu i proizlaziti iz teksta.

⁷ Težak, S. (1996) *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1* (str. 102–103). Zagreb. Školska knjiga.

⁸ Češi, M. Tekst za učenje (str. 102–117) u Češi, M. i Ivančić, Đ. (2019). *Izazovi i umijeća učenja i poučavanja (hrvatski jezik i inkluzivni pristup)*. Zagreb. Naklada Ljevak.

S obzirom na to da videolekcija ima svoja vremensko-prostorna ograničenja, valja voditi računa o opsegu i dužini teksta na slajdu. Ne smije se narušiti njegova autentičnost i izvornost tijekom prilagodbe i fragmentiranja, odnosno skraćivanja ili sažimanja. Tekst mora biti u skladu sa znanstvenim, općeobrazovnim i stručnim načelima, prilagođen ishodima, sadržajima i aktivnostima učenja, ali i razumljiv učenicima. Da se ne bi narušila autentičnost i izvornost teksta, učenike se poveznicom može usmjeriti na cjeloviti i izvorni tekst ili nastavni materijal namijenjen baš uz tu videolekciju i aktivnost. Naime, uvijek valja imati na umu da je za razumijevanje teksta i realizaciju aktivnosti učenja i zadataka važno znanje o temi, razumijevanje pojmova i riječi teksta, primjerenost aktivnosti učenja interesima, dobi i prije stečenom znanju učenika, smjernica i zadatka. Da bi učenici mogli učiti i naučiti uz pomoć videolekcije, uspostaviti literarnu komunikaciju s tekstom, kritički i kreativno čitati tekst – dubinski čitati tekst, važno je na rubnici slajda, s desne strane ili na dnu slajda, izdvojiti nepoznate ili manje poznate riječi i pojmove. U videolekcijama *Kaj? Ča? Što?* za osmi razred i *Za šalu i zbilju*, *Anegdota* za peti razred, pronaći ćete primjere i rješenja upoznavanja novih riječi, pojmova, ali i pomoći za inferencijalno čitanje teksta i rad na tekstu.⁹

4.1 UPUTE ZA GRAFIČKO OBLIKOVANJE TEKSTA NA SLAJDOVIMA VIDEOLEKCIJA

Pri oblikovanju metodičkog instrumentarija videolekcija važno je likovno-grafičko oblikovanje teksta i svi raspoloživi digitalni alati vizualizacije. Slijedi nekoliko praktičnih i konkretnih, iskustvom potvrđenih, učinkovitih, savjeta za vizualno oblikovanje videolekcije.

1. Tekst ne smije biti predugačak – ako je riječ o ulomku iz opširnijeg teksta, treba ga podijeliti na više slajdova, pritom upućivačka rečenica u naslovnom okviru slajda koja se odnosi na istu aktivnost učenja treba biti ponovljena na svim slajdovima na kojima se nastavlja tekst

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=Ke77GcxsgXI> videolekcija za osmi razred autorice Snježane Čubrilo, *Kaj? Ča? Što?*; <https://www.youtube.com/watch?v=yUmkk0mz1GA> videolekcija za peti razred autorice Suzane Ruško, *Za šalu i zbilju*, *Anegdota*.

(ulomak, pjesma... – primjer videolekcije za osmi razred *Bitno je očima nevidljivo*, 1. dio *Mali princ*, ulomak).¹⁰

2. Preglednost teksta ostvaruje se odgovarajućim redom između redaka, veličinom slova, fontom.

- Ako je riječ o dužem tekstu koji je namijenjen za čitanje, red treba biti 1.5, a veličina slova prilagođena okviru; rečenice, slova ne smiju biti izvan okvira u koji je umetnut.
- Rabiti fontove koji su primjereni za čitanje i ne stvaraju problem slabovidnim učenicima, npr. *Ariel*, *Calibri*...
- Preporuča se da je tekst na svijetloj pastelnoj nijansi žute ili zelene boje ili bijeloj podlozi, posebice je to važno za slabovidne učenike ili učenike s jezično-govornim razvojnim osobitostima.¹¹
- Ako se aktivnosti za učenike planiraju radom na tekstu, preporuča se da se na lijevoj strani slajda u poseban okvir izdvoje upute, zadaci, pitanja ili smjernice za rad na tekstu koji omogućuje dubinsko iščitavanje teksta, interpretaciju, analizu, izdvajanje ključnih pojmova ili riječi.¹²
- Ako se u tekstu javljaju nepoznate ili manje poznate riječi, njihova objašnjenja trebaju biti na slajdu na kojemu je tekst s tim nepoznatim riječima, a za učenike mlađe dobi treba predvidjeti na prethodnom slajdu kontekstualnu aktivnost ili kratko upoznavanje s temom ako je učenicima u potpunosti nepoznata, koja će ih pripremiti za neometano čitanje zbog nepoznatog vokabulara (primjeri u navedenim videolekcijama za peti i osmi razred).

4.2 O UPUĆIVAČKOJ REČENICI

Upućivačka rečenica u naslovnom je okviru slajda ključna jer se njome najčešće ostvaruje interakcija s učenicom. Često je ono prvo što učenik čuje ili pročita, no upućivačkom se rečenicom učeniku iskazuje i

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=W1EXgKIAGcl> videolekcija za osmi razred autorice Melite Petriš Banovec, *Bitno je očima nevidljivo*, 1. dio (*Mali princ*, ulomak).

¹¹ Češi, M. i Ivančić, Đ. (2019). *Izazovi i umijeća učenja i poučavanja (hrvatski jezik i inkluzivni pristup)*. Zagreb. Naklada Ljevak.

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=VOVsJUuuPEI> videolekcija za osmi razred autorice Sanje Matage, *Pisac, pripovjedač*.

ukazuje na ono što se od njega očekuje. Dakle, koju aktivnost, radnju, proces ili jezičnu vještinu treba napraviti da bi nešto spoznao ili stekao koju od vještina. Zbog toga je razloga važno da upućivačka rečenica bude: jasna, precizna, poticajna za rad i ne suviše opširna.

Kad je god to moguće, na prvome mjestu upućivačke rečenice treba biti glagol koji je najinformativnija vrsta riječi koja potiče na konkretno djelovanje i učenje (činjenje): *Pročitajte..., Zapišite..., Iskažite svojim riječima..., Izdvojite iz teksta/primjera..., Navedite..., Komentirajte s...,* ili na misaono procesuiranje: *Razmislite..., Usporedite..., Protumačite..., Interpretirajte..., Analizirajte..., Sažmite..., Obrazložite..., Objasnite...* Za rad na tekstu, interpretaciju i analizu teksta, tj. recepciju teksta, uvelike nam u nastavi hrvatskoga jezika može biti Barrettova taksonomija.¹³

Ako u naslovnom okviru slajda oblikujemo aktivnost sa sintagma *Riješite zadatke...* ili *Odgovorite na pitanja...*, manja je vjerojatnost da ćemo njome potaknuti učenike na rad jer ih takav početak može ponekad asociirati na ispitnu situaciju. Te se sintagme mogu naći kao dijelovi u razradbi aktivnosti ili konkretnog zadatka.

Naravno, pisana uputa i sve napisano na slajdu treba biti u skladu s pravopisnom normom, a izgovoreno u skladu s pravogovornom normom standardnoga hrvatskog jezika.

5. 0 RAZRADBI AKTIVNOSTI ZA UČENIKE ILI ZADATKA

– *zadaci, smjernice, upute*

Pri razradi aktivnosti za učenike ili zadatka, važno je da su upućivačka rečenica i tekst aktivnosti ili zadatka sadržajno povezani. Razrada aktivnosti može biti u obliku:

- bilo koje vrste zadatka (zatvorenog, poluotvorenog i otvorenog tipa)
- smjernice

¹³ Češi, M. Zadaci za provjeru razumijevanja i stvaranja teksta prema Barrettovoj taksonomiji (str. 162–165) u Češi, M. i Ivančić, Đ. (2019). *Izazovi i umijeća učenja i poučavanja (hrvatski jezik i inkluzivni pristup)*. Zagreb. Naklada Ljevak.

- modela (primjerice modela s pitanjima koja učenike vode u strukturiranju teksta)
- pitanja
- precizne i konkretne smjernice koje proizlaze iz upućivačke rečenice za aktivnost učenika u naslovnom okviru slajda.

Pri oblikovanju pitanja valja izbjegavati sugestivna pitanja, alternativna pitanja, pitanja koja započinju upitnom sintagmom *Je li...*, *Misliš li...*, *Može li se...* zato što takvim pitanjima ne potičemo učenike na promišljanje i aktivnost, pa su odgovori na ta pitanja *Da. / Ne. / Mislim. / Ne mislim. / Može. / Ne može.* Dakle, želimo li učenike potaknuti na promišljanje i otkrivanje suodnosa među likovima, umjesto pitanja *Je li Lucija bila pokorna svome mužu zbog svoga odgoja?* preciznije je potaknuti na refleksiju upućivačkom rečenicom *Objasni utjecaj Lucijina odgoja na odnos prema mužu.* Ako pak je cilj aktivnosti učenja prepoznavanje obilježja neke vrste teksta, poticajnije je uputa *Izdvoji primjere/obilježja prema kojima ćeš utvrditi da je riječ o popularnokulturnom tekstu; Navedi lirska obilježja od pitanja Misliš li da je ovo popularnokulturni tekst? ili Možeš li navesti obilježja lirike?*

Valja pripaziti da se u naslovnom okviru slajda ne najavi učenicima da se od njih očekuje odgovaranje na pitanja, npr. *odgovorite na pitanja*, a u razradbi metodičkog instrumentarija koji slijedi među pitanjima se nađu smjernice i upute u obliku izjavnih rečenica, naravno time se odstupa od jezične i pravopisne norme standardnoga hrvatskoga jezika.

Kad je god to moguće i u skladu sa sintaktičkom i semantičkom normom hrvatskoga jezika, smjernice trebaju započeti glagolom tako da je na početku informacija što se očekuje od učenika.

Ako učenicima zadajemo aktivnost strukturiranja neke od vrste teksta, posebice ako je riječ o tekstnoj strukturi koja se još nije poučavala ili je namijenjena učeniku mlađe dobi, valja im prvo omogućiti otkrivanje strukturalnih obilježja te vrste teksta, potom im ponuditi model prema kojemu će sastaviti tekst i precizno razrađene smjernice u obliku pitanja ili ključnih riječi, uputa. Ne možemo od učenika očekivati sastavljanje koncepta ili plana pisanja ako smo mu ponudili samo objašnjenje ili definiciju koncepta, plana ili vrste teksta. Nužno je prvo učenike

usmjeravati na otkrivanje i istraživanje obilježja vrsta teksta i oblika jezičnog izražavanja izlaganjem slušanju ili čitanju teksta, promatranjem i zaključivanjem o njihovim obilježjima, potom poučavanjem govorenja, razgovaranja, raspravljanja i pisanja, i to postupno da bi učenici mogli samostalno stvarati. Svi teoretičari nastave hrvatskoga jezika oprimjerali su to u svojim metodičkim publikacijama.¹⁴

Aktivnosti i zadaci oblikovani u grafičkom organizatoru ili tablici trebaju biti precizno i jasno oblikovani, što je ponekad zahtjevno zbog ograničenosti prostora slajda. No, navođenjem jednog primjera/točnog rješenja omogućuje se učeniku uvid prema kojemu zadatak treba biti riješen. Primjerice, od učenika se očekuje da u jednom stupcu tablice izdvoji poetsko obilježje teksta, a u drugome ga obrazloži. Uloga jednog primjera točnog rješenja nadoknađuje nedostatnost upute ili pitanja, ali i kontekst prema kojemu učenik otkriva ključ za rješavanje zadatka. Kao što i u živom nastavnom procesu metode i strategije poučavanja prilagođavamo dobi učenika ili razredu, tako to valja činiti i pri kreiranju metodičkog instrumentarija videolekcija. Cilj je usložavanje aktivnosti i zadataka iz razreda u razred te omogućivanje nadograđivanja i konstruiranja novih znanja i vještina. Načini i postupci kojima se stječe znanje važni su za procesuiranje i pohranjivanje znanja.

6. VIZUALNI I ZVUČNI ELEMENTI NA SLAJDU

Vizualni prilozi na slajdu: fotografije, ilustracije, crteži, grafički prikazi, videozapisi, filmovi, internetski prilozi i digitalni materijali trebaju biti primjereni sadržaju videolekcije, u funkciji poučavanja i učenja te u skladu s općeprihvaćenim vrijednostima.

Vizualizacije trebaju biti na desnoj strani slajda (čitamo s lijeva na desno) i po mogućnosti što jasnije da bi zorno mogle predočiti svoju namjenu i svrhu.

¹⁴ Svi teoretičari nastave hrvatskoga jezika: Stjepko Težak, Dragutin Rosandić, Karol Visinko, Vlado Pandžić pisali su i oprimjerali brojnim pisanim i govorenim vježbama procese stjecanja temeljnih jezičnih vještina potrebnih za ovladavanje jezično-komunikacijskom kompetencijom na hrvatskome jeziku.

Sve vizualizacije, kad je uz njih smjernica, uputa ili pitanje, a to znači da su samo sastavni dio tekstnog zadatka ili aktivnosti, trebaju biti one veličine koja neće ometati čitanje teksta, upute, smjernice ili pitanja. Valja upozoriti da se umna mapa najčešće rabi kao jedan od načina usustavljanja i sažimanja, no treba znati da je ona samo jedan od oblika vizualne elaboracijske strategije koju učenicima možemo pokazati kao mogućnost vizualnog elaboriranja, no ne i kao zadatak koji će biti vrednovan.

Vizualizacije su samo jedna od strategija učenja koja nema isti učinak za sve učenike jer svima nije odgovarajući vizualni stil učenja.

Ako su u videolekciji predviđeni digitalni alati za učenje, kao jedno od vizualnih sredstava za učenje, učenicima valja dati jasnu uputu za njihovo korištenje te svrhu vježbe uz pomoć digitalnog alata. Digitalni alati u učenju trebaju biti dozirani i isključivo u funkciji ciljeva učenja i poučavanja, a ne sami sebi svrhom ili zbog podilaženja učenicima. Učenje, kao jedna od temeljnih ljudskih vrijednosti, ostvaruje se dinamičnom izmjenom raznovrsnih metoda i strategija učenja.

Dostupnost drugim vizualnim, zvučnim i audiovizualnim didaktičkim materijalima, ostvaruje se umetanjem poveznica u videolekciji. Autor videolekcije treba provjeriti ispravnost i dostupnost materijala na poveznici te ispravnost same poveznice.

7. OBLCI VREDNOVANJA I SAMOVREDNOVANJA

Svi oblici vrednovanja i samovrednovanja trebaju biti u skladu s prethodnim sadržajima videolekcije. Posebice valja pripaziti pri oblikovanju elemenata i opisnica holističkih i analitičkih rubrika, lista procjena, jednom riječju obrazaca za vrednovanje, da budu u skladu s konkretnim zadacima, uputama i smjernicama te odgojno-obrazovnim ishodima.

8. IZBORNI ZADACI ZA SAMOSTALNI RAD UČENIKA

Različiti su pristupi i stilovi učenja svakog od nas. Iz toga je razloga uvijek dobro imati na umu da učenicima trebamo za samostalno vježba-

nje i usustavljanje znanja i vještina ponuditi više različitih zadataka na izbor. Različitost oblika zadataka, veći broj zadataka i mogućnost izbora jedna je i od mogućih motivacija za učenje. Zadaci svojim sadržajem i izrazom trebaju biti drugačiji, ali zajedničko im mora biti povezanost sa sadržajima, ishodima i vještinama koje su tom videolekcijom obuhvaćene. U osmišljavanju izbornih zadataka za samostalni rad učenika koji su obično na zadnjim slajdovima videolekcije, bar jedan zadatak treba biti takav da ga je moguće realizirati bez posebnih tehničkih i tehnoloških uvjetovanosti. Također, treba misliti i na to da se ne pretjera s vremenom potrebnim za njihovu realizaciju.

9. JEDAN OD MOGUĆIH PRISTUPA U OBLIKOVANJU VIDEOLEKCIJE (ETAPE IZRADE VIDEOLEKCIJE)

Od autora videolekcije očekuje se kompetentnost na više područja. Prvotno na području struke, lingvistička znanja, znanja s područja književnosti, medija, kulture, potom temeljna metodička znanja i vještine te digitalna kompetencija. Prije oblikovanja konkretne videolekcije najvažnija je priprema: prikupljanje i organiziranje materijala, instaliranje digitalnih alata na računalo na kojemu će se izrađivati videolekcija i na kraju, prije objavljivanja i predstavljanja učenicima, provjera točnosti svih podataka videolekcije (iako je puno praktičnije da se provjeri točnost pri kreiranju i uvrštavanju u videolekciju). U izradi videolekcije od velike pomoći može biti slijed izrade u nastavku.

1. Osmisliti u obliku bilješki/natuknica/koncepta cijelu videolekciju prema razradi ishoda na razini aktivnosti videolekcije, u skladu s njezinim polaznim ishodima, tekstnoj vrsti, polaznom tekstu. Tekst je polazište svake videolekcije bez obzira na dominantni ishod područja Komunikacija i jezik/Književnost i stvaralaštvo/Kultura i mediji. Napraviti na računalu tekstni dio videolekcije da se može odmah umetati na prezentaciju. Ujedno je to i prva provjera jezične, znanstvene (stručne) i metodičke točnosti, organiziranosti, jasnoće i preciznosti. Ukratko napisati scenarij kao što to obično čine autori filma, radijske emisije.

2. Napraviti prezentaciju služeći se bilješkama/natuknicama/konceptom.

3. Snimiti videolekciju u jednom od digitalnih alata, najjednostavnije je u alatu *PowerPoint* (dijaprojekcija, snimi dijaprojekciju).

4. Preslušati cijelu videolekciju te ponovno snimiti samo zvuk na onim slajdovima na kojima niste zadovoljni snimkom, ako se ne čuje dobro sve što je snimljeno ili su se potkrali ometajući zvukovi izvana ili ste jednostavno uočili neku pogrešku.

5. Prije predaje videolekcije još jednom provjeriti je li tekst na slajdu u skladu s jezičnom normom te jesu li podaci primjereni učenicima i znanstveno utemeljeni.

S obzirom na koncentraciju i pažnju većeg broja učenika preporučeno trajanje videolekcije je od 10 do 20 minuta. Ako su aktivnosti i zadaci videolekcije visoke kognitivne razine zahtjevnosti, preporuča se unutar videolekcije umetnuti slajd na kojemu se učenike poziva na kratak odmor i nastavak praćenja videolekcije nakon odmora. Pri preuzimanju materijala za videolekcije valja voditi računa o autorskim pravima, tražiti dopuštenje autora ili osoba koje imaju autorska prava nad izvornim materijalima. Za sve materijale potrebno je staviti poveznicu na originalan tekst, sliku, zvučni zapis ili videozapis da bi ih učenici mogli sami otvoriti i pregledati, uraditi zadanu aktivnost vezanu uz taj materijal. Preporuka je napisati od koje do koje minute videomaterijala učenici trebaju obratiti pozornost pri gledanju video zapisa ili filma. Sve poveznice moraju biti skraćene, primjerice pomoću alata *bit.ly*, da bi ih učenici mogli prepisati. Na zadnjem slajdu treba popisati sve izvore i reference kojima ste se koristili pri izradi videolekcije.

9.1 NEKI OD KRITERIJA ZA IZRADU VIDEOLEKCIJA:

- svi podaci trebaju biti znanstveno točni i utemeljeni te u skladu s relevantnim znanstvenim spoznajama
- trebaju omogućiti ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda definiranih nekim od obrazovnih dokumenata koji su ishodište videolekcije
- trebaju biti koncipirane interaktivno sa zadacima za učenike

- trebaju poticati razvijanje istraživačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja i samostalnog zaključivanja učenika
- kad je to moguće i svrshishodno, trebaju sadržavati sadržaje povezane sa svakodnevnim životom
- trebaju biti oblikovane tako da se sadržaji ne prezentiraju samo kao formalne činjenice, već potiču na refleksiju
- korelirati i integrirati sadržaje na razini unutarpredmetnih područja, drugih predmeta i međupredmetnih područja
- govor u snimci treba biti u skladu s pravogovornom normom hrvatskoga jezika, jasan i razgovijetan s odgovarajućom dikcijom
- tekst na slajdovima videolekcija treba biti u skladu s jezičnom normom standardnoga hrvatskoga jezika (a ne razgovornim stilom pisanja).

9.2 I JOŠ NEKOLIKO PRAKTIČNIH I ISKUSTVENIH SAVJETA PRIJE SNIMANJA I TIJEKOM SNIMANJA VIDEOLEKCIJA:

- pripremiti *PowerPoint*
- ispod svakog slajda napisati ključne pojmove koji služe kao smjernice za govoreni tekst videolekcije
- unaprijed razmisliti kako najaviti o čemu će biti riječ u videolekciji, osmisliti motivaciju za praćenje i učenje uz njezinu pomoć, a da to nije tekst koji je napisan na slajdu
- predvidjeti i iskazati što je sve od pribora važno za realizaciju aktivnosti učenja
- uputiti učenike na početku videolekcije da je mogu zaustaviti dok odgovaraju na pitanja ili rade neku drugu zadanu aktivnost (primjerice pokus) ili pak nisu nešto uspjeli razumjeti ili pribilježiti
- pri postavljanju pitanja kojima se učenike potiče na razmišljanje zastati nekoliko sekundi, ne odmah izricati moguće pretpostavljene odgovore ili nastaviti s videolekcijom.

10. UMJESTO ZAKLJUČKA

Videolekcija jedno je od nastavnih sredstava učenja i poučavanja koje se u nastavi hrvatskoga jezika počelo sustavno primjenjivati u zadnje dvije godine u nastavi na daljinu, ali i za potrebe ponavljanja, usustavljanja i uvježbavanja sadržaja učenja te usvajanja i ovladavanja jezičnih vještina. Pojedini dijelovi videolekcija mogu biti implementirani i u nastavni proces tijekom nastave uživo kao jedna od aktivnosti učenja koja može doprinijeti dinamičnosti nastavnoga procesa. Učiteljima i nastavnicima jedan je od medija za izmjenu iskustava, dijeljenja dobrih primjera nastavne prakse ili idejnih poticaju u osmišljavanju aktivnosti za učenje. Svako vrijeme nosi nove izazove u učenju i poučavanju. Različite su potrebe učenika s obzirom na njihove razvojne osobitosti, one se danomice mijenjaju kao što se mijenjaju i njihovi interesi i motivacija. Niz je čimbenika o kojima valja misliti pri oblikovanju videolekcije da bi se dogodilo učenje, da bi se dogodila interakcija između onoga koji uči i što uči. Još jedan izazov u našoj nastavničkoj praksi.

LITERATURA

- Češi, M. i Jelaska, Z. (2007). Poučavanje gramatike i oblikovanje nastavnoga sata: primjer obrade sklonidbe i padeža, u: Češi, M i Barbroša-Šikić, M. (ur.) *Komunikacijski pristup nastavi hrvatskoga jezika: suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*. Jastrebarsko: Naklada Slap, str. 100–118.
- Češi, M. (2010). Ustroj aktivnosti stručnog usavršavanja temeljenog na ciklusu iskustvenog učenja, u: Mićanović, M. (ur.) *Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj*, Zagreb: AZOO, str. 71–79.
- Češi, M. (2012). Strategije u učenju i poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika, u: Češi, M. et all (ur.) *Inojezični učenik u okruženju hrvatskoga jezika: okviri za uključivanje inojezičnih učenika u odgoj i obrazovanje na hrvatskome jeziku*, Zagreb: AZOO, str. 43–51.
- Češi, M. (2018). *Stvaranje pisanjem*, Zagreb. Naklada Ljevak.
- Češi, M. i Ivančić, Đ. (2019). *Izazovi učenja i poučavanja – hrvatski jezik i inkluzivni pristup*, Zagreb, Naklada Ljevak.

- Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1* (str. 102–103). Zagreb. Školska knjiga.

ABSTRACT

Creating a video lecture, one of the newer digital teaching aids, is a challenging and complex process. In addition to basic generic and professional teaching competencies, it also requires a high level of digital and media literacy from teachers. When creating a video lecture, one should think about a number of methodological factors that are given by this medium in order to enable interaction between students and learning content. The most important are learning activities that need to be changed dynamically – and with their diversity and dynamic change to maintain motivation, concentration and attention of users (students). This paper exemplifies the procedures and stages in the preparation of video lectures and describes the purpose and intent of its individual components.

Keywords: video lecture, learning activities, Croatian language teaching, stages of video lecture development